

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
Pedagoģijas un psiholoģijas fakultāte
Psiholoģijas nodaļa

Uztvertās personīgo mērķu izmaiņas

Bakalaura darbs

Psiholoģijas bakalaura studiju programmas

studenta **Artjoms Ļipins**

stud. apl. nr. al12001

Darba vadītājs:

asoc. prof. Aleksandrs Koļesovs

Rīga, 2015

ANOTĀCIJA

Šī bakalaura darba pētījuma jautājumi ir:

- Vai pastāv statistiski nozīmīga atšķirība personīgo mērķu izvēlē starp dažādu izglītības līmeņu pārstāvjiem?
- Vai pastāv statistiski nozīmīga korelācija starp vecumu un personīgo mērķu izvēli?
- Vai pastāv statistiski nozīmīga korelācija starp dažādiem personīgo mērķu konstruktiem dažādu izglītības līmeņu pārstāvjiem?

Lai izpētītu šos jautājumus tika atrasti 90 respondenti, kas pārstāvēja trīs izglītības grupas: skolēni (n=27), studenti (n=30), absolventi (n=33). Absolventu grupu pārstāvji jau dabūja augstāko izglītību un šajā brīdī nekur nemācās.

Kā pētījuma metode tika izvēlēta anketēšanas metode. Izmantotas aptaujas nosaukums ir – A. Koļesova izstrādātā metode personīgo mērķu novērtējumam (Kolesovs, 2015).

Pētījuma rezultāti parāda, ka noteiktos aspektos pastāv gan nozīmīga atšķirība mērķu izvēlē, gan nozīmīga korelācija. Tas nozīmē, ka pētījuma jautājumi tika atbildēti.

Atslēgas vārdi: personīgie mērķi, izglītība, skolēni, studenti, absolventi, laika perspektīva, orientācija uz nākotni.

ABSTRACT

The research questions of this bachelor degree work are:

- Does there exist statistically significant difference between diverse education levels' representatives in their choice of personal goals?
- Does there exist statistically significant correlation between age and choice of personal goals?
- Does there exist statistically significant correlation between various personal goals for diverse education levels' representatives?

To study these questions there were found 90 respondents, who represented three education levels: schoolchildren (n=27), students (n=30), graduates (n=33). All graduates already got higher education and at this point didn't study anywhere.

Survey was chosen as research method. The name of used survey is – „A. Koļesova izstrādātā metode personīgo mērķu novērtējumam” (Kolesovs, 2015).

The result of this research show, that in certain aspects there exists statistically significant difference in choice of personal goals and statistically significant correlations. That means, that research questions have been answered.

Key words: personal goals, personal strivings, education, schoolchildren, students, graduates, time perspective, future orientation.

SATURS

Ievads.....	4
Teorētiskā daļa.....	5
1. Personīgie mērķi.....	5
1.1. Personīgo mērķu jēdziens.....	5
1.2. Personīgie mērķi un laika perspektīva.....	6
1.3. Personīgie mērķi un gandarījums ar dzīvi.....	7
1.4. Personīgo mērķu sastāvs.....	8
1.5. Personīgo mērķu izmaiņas, indivīdam pieaugot.....	10
2. Orientācija uz nākotni.....	11
2.1. Orientācija uz nākotni.....	11
2.2. Orientācijas uz nākotni rašanās.....	12
Praktiskā daļa.....	15
1. Metode.....	15
2. Rezultāti.....	17
Diskusija.....	21
Secinājumi.....	23

IEVADS

Cilvēks mainās visu laiku: viņš aug, viņa ķermenī mirst vecas šūnas un dzimst jaunas, viņš uzzin jaunus faktus, izjūt jaunas emocijas, iegūst jaunu pieredzi. Un, protams, katrā dzīves periodā viņš uzstāda sev jaunus mērķus. Un vairāki pētījumi rāda, ka visvairāk šādi mērķi tiek uzstādīti tajā vecumposmā, kad cilvēks vēl tikai mēklē savu identitāti un vietu pasaules sistēmā. Šis vecums, protams, ir pusaudžu vecums un jaunība. Precīzi sakot vecumposms no 15 līdz 30 gadiem. Tieši šajā vecumā iegūst vidējo un pēc tam arī augstāko izglītību, kā arī kļūst finansiāli neatkarīgs, sak pats pelnīt naudu, dzīvot atsevišķi no saviem vecākiem, veidojot pats savu ģimeni. Būtu interesanti izpētīt kā tieši mainās cilvēka personīgie mērķi, atkarībā no tā, kādu izglītību viņš šobrīd ir dabūjis, kā arī, šo mērķu izvēli atkarībā no vecuma un mērķu savstarpējas saistības.

Personīgie mērķi jau sen ir pētītas psiholoģijā. Kā vienu no svarīgākajām teorijām vajadzētu nosaukt Roberta Emmona izdalīta 12 personīgo mērķu kategorijās (Kokonyei, Reinhardt, Pajkossy, Kiss & Demetrovics, 2008).

Arī, runājot par personīgiem mērķiem, nevar nepieminēt tādu konstruktus kā orientācija uz nākotni. Tika izmantotas vairākas teorijas, kuras visas bija apvienotas viena rakstā (Seginer & Shoyer, 2012).

Pētījuma mērķis: Izpētīt personīgo mērķu īpašības atkarīgi no vecuma un iegūtas izglītības.

Pētījuma jautājumi:

- Vai pastāv statistiski nozīmīga atšķirība personīgo mērķu izvēlē starp dažādu izglītības līmeņu pārstāvjiem?
- Vai pastāv statistiski nozīmīga korelācija starp vecumu un personīgo mērķu izvēli?
- Vai pastāv statistiski nozīmīga korelācija starp dažādiem personīgo mērķu konstruktiem dažādu izglītības līmeņu pārstāvjiem?

Pētījuma mainīgie lielumi: Izglītības līmenis, vecums, personīgie mērķi.

Pētījuma izlase: 90 respondenti: 27 skolēni, 30 studenti, 33 absolventi, vecumā no 15 līdz 30 gadiem. Visi skolēni grasās iegūt augstāko izglītību, visi studenti grasās pabeigt augstāko izglītību, visi absolventi ieguva augstāko izglītību un šobrīd nekur nemācās. Visas grupas dzimumproporcijās atšķiras nenozīmīgi.

Pētījuma dizains: Anketēšana, izmantojot A. Koļesova izstrādāto metodi personīgo mērķu novērtējumam (Kolesovs, 2015).

TEORĒTISKĀ DAĻA

1. Personīgie mērķi

1.1. Personīgo mērķu jēdziens

Katru dienu cilvēks izdomā sev jaunus mērķus sakot no vienkāršākiem “aiziet uz veikalu”, “piezvanīt draugam” un beidzot ar lieliem dzīves mērķiem “aizbraukt dzīvot uz Ņujorku” vai “bildināt manu draudzeni”. Protams, piemēri no pirmās grupas ir drīzāk uzdevumi, nekā mērķi, kas tiek izpildīti gandrīz uzreiz pēc izdomāšanas.

Personīgie mērķi (*Personal Goals*) ir uzdevumi, kas ir noturīgi laikā un stipri ietekmē cilvēka attīstību un dzīves gaitu (Salmela-Aro, Aunola & Nurmi, 2007). Cilvēki veido visu savu dzīves ceļu, izejot no saviem personīgiem mērķiem. Parasti šī izvēle notiek tieši pusaudžu vecumā, apmēram, 14-16 gados, kad cilvēks saprot, ka drīz beigsies skola un pienāks laiks, kad viņam pašam būs jāpieņēm noteikti lēmumi savā dzīvē. Parasti, pieņemot šos lēmumus, pusaudži orientējas uz nākotni, uzstādot sev jaunus dzīves mērķus (Marttinen & Salmela-Aro, 2012).

Personīgie mērķi arī var būt definēti ka iekšējo nākotnes tieksmju reprezentācijas. Kā jau bija minēts agrāk, jo precīzāka ir nākotnes vīzija cilvēkam, kurš izdomā šos mērķus sev, jo konkrētāki būs šie mērķi. Arī pastāv noteikta saistība ar to kā cilvēks vērtē savu nākotni, jo optimistiskāk viņš uz to skatās, jo vairāk mērķi būs precīzi un saistīti ar konkrētiem uzdevumiem (Dickson & Moberly, 2013).

Par to kā tieši orientācija uz nākotni ir atkarīga no vecuma pastāv daudz stereotipu. Pētījumi rada, ka, viduvēji, cilvēkam pieaugot (konkrēti šajā pētījumā tika apskatīti respondenti vecumā no 10 līdz 30 gadiem), viņam palielinās orientācija uz nākotni (Steinberg, Graham, O'Brien, Woolard, Cauffman & Banich, 2009).

Orientācijas uz nākotni konstrukts sastāv no trīm sastāvdaļām: plānošanas spēja (*planning ahead*), laika perspektīva (*time perspective*) un seku paredzējums (*anticipation of consequences*). Un šajās sastāvdaļās paradās nelielās atšķirības, kā tās mainās cilvēkam pieaugot. Detalizētāk to var ieraudzīt 1. zīmējumā, kas atrodas zemāk.

Arī viens no terminiem, kas ir cieši saistīts ar personīgiem mērķiem ir personīgas tieksmes (*personal strivings*). Personīgas tieksmes ir pašregulācijas konstrukta sastāvdaļa, kas palīdz sasniegt personīgos mērķus.

Personīgie mērķi ir vēlama stāvokļa kognitīva reprezentācija. Pēc būtības, personīgie mērķi ir noteikti mediācijas konstrukti starp tagadējo uzvedību un stāvokli un vēlāmo uzvedību un

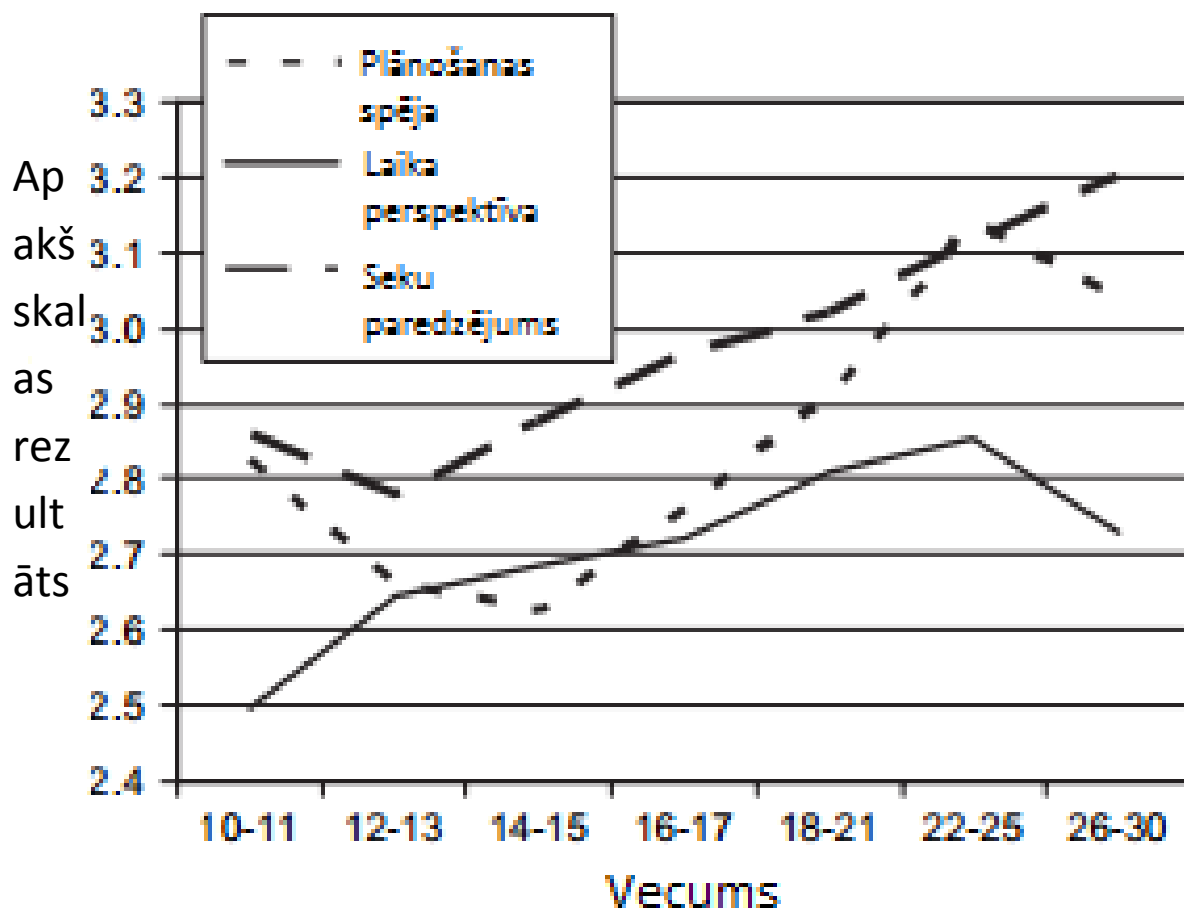
stāvokli. Tie ir svarīgi atsaucē punkti, kas spēlē nozīmīgo lomu vadot un mainot indivīda uzvedību.

Personīgas tieksmes (*personal strivings*), savukārt, strādā kā motivācijas organizācijas pamats un spēlē svarīgo lomu pašregulācijā (*self-regulation*). Bez pašregulācijas ir ļoti maza varbūtība, ka indivīds spēs sasniegt savus mērķus. Personīgo mērķu sasniegšanas algoritms ir sekojošs: pēc tam, kad mērķi ir izvirzīti, to veiksmīga veikšana ir atkarīga no tā sauktajiem īstenošanas plāniem (*implementation plans*). Šo plānu nozīme ir strukturēt mērķus pēc svarīguma un izdomāt ceļus to sasniegšanai, atkarīgi no indivīda spējam un resursiem. No tā cik indivīdam ir attīstīta pašregulācijas spēja arī ir atkarīgs cik precīzi būs viņa īstenošanas plāni. Tas nozīmē, ka īstenošanas plānos jābūt ne tikai metoziem kā tas notiek, bet arī termiņiem un reakcijām uz mainīgajām situācijām (Kokonyei, Reinhardt, Pajkossy, Kiss & Demetrovics, 2008).

1.2. Personīgie mērķi un laika perspektīva

Šajā pētījumā fokuss tiks vērsts vecuma periodam no 15 līdz 30 gadiem. Taču arī šeit var redzēt interesantas nesakrītības. Kā var redzēt zīmējumā 1, laika perspektīvas radītājs paaugstinās no 12 gadu vecuma un līdz 30 gadiem. To var saistīt ar to, ka cilvēkam pieaugot, palielinās pieredzes daudzums, kā arī paaugstinās kognitīvas un metakognitīvas spējas, kas ļauj labāk analizēt šo pieredzi un precīzāk izmantot šo analīzi, lai mainītu savu uzvedību, orientējoties uz nākotni.

Taču, kā var redzēt zīmējumā 1, laika perspektīvas un plānošanas spējas krasī pazeminās 25 gadu vecumā. Pirmajā gadījumā tas ir saistīts, visticamāk, ar to, ka cilvēks apmēram šajā vecumā jau pabeidz universitāti un sak strādāt, veidot attiecības, viņa dzīve ir vairāk orientēta uz tagadni. Tāpēc arī plānošanas spējas nav tik aktuālā. Arī tas ir saistīts ar to, ka daži kognitīvo procesu spējas sāk pazemināties tieši 25 gadu vecumā (Steinberg, Graham, O'Brien, Woolard, Cauffman & Banich, 2009).

Zīmējums 1. Vecumatšķirības plānošanas spējā, laika perspektīvā un seku paredzējumā (Steinberg, Graham, O'Brien, Woolard, Cauffman & Banich, 2009).

Personīgo mērķu definīcija ir cieši saistīta ar orientāciju uz nākotni un orientācija uz nākotni ir cieši saistīta ar vecumu. Tātad personīgie mērķi ir atkarīgi no vecuma, tie pat var mainīties, indivīdam pieaugot. Tāpēc mūsu praktiskas daļas uzdevums arī būs izzināt kā tieši personīgie mērķi ir atkarīgi no vecuma.

1.3. Personīgie mērķi un gandarījums ar dzīvi

Personīgie mērķi ir ļoti individuāli un atkarīgi un katras cilvēka pieredzes, augšanas procesa, iemācītām vērtībām, tagadējās situācijas, u.c. (Salmela-Aro & Nurmi, 1997). Personīgie mērķi, kā jau tika minēts augstāk, var būt gan īstermiņa un, tādējādi, būt vairāk atkarīgi no ārējiem apstākļiem, gan ilgtermiņa un būt vairāk atkarīgi no indivīda iekšējās sistēmas. Tāpēc, analizējot ilgtermiņa personīgo mērķusaturu, var dziļāk izprast indivīda identitāti (Emmons, 2005).

No uzrakstīta augstāk var secināt, ka personīgie mērķi ir jebkura indivīda identitātes daļa un tāpēc nevar būt pilnīgi apmierināti. Jo cenšoties sasniegt šos mērķus pats indivīds mainās

un, tādējādi, mainās arī viņa mērķi. Citējot Austrumu filozofus: „Ceļš nav mazāk svarīgāks par galamērķi” (Emmons, 2005).

Tas, protams, nenozīmē to, ka indivīds nekad nebūs apmierināts ar dzīvi, jo nespēj sasniegt mērķus. Taču viņa gandarījums ar dzīvi ir cieši saistīts ar to, vai viņš pareizi izvēlas savus mērķus. Pētījumi pierādīja, ka, ja personīgie mērķi sakrīt ar normālo indivīda attīstību, tad visīcāmāk šis indivīds ir psihiski vesels. Taču, ja šis sakrītības nav, tad tas varētu liecināt par vairākām psihiskas veselības problēmām. Piemēram, ja indivīdam ir pārk liels fokuss izpāšcentrētiem (*self-related*) mērķiem, tad tas var būt saistīts ar zemu apmierinātību ar dzīvi un neirotizmu (Salmela-Aro & Nurmi, 1997).

Tāpēc varam secināt, ka, pat ja mērķu sasniegšana nav pilnīgi sasistīta ar gandarījumu ar dzīvi, pati mērķu uzstādīšana var kļūt par mentālas veselības indikatoru.

1.4. Personīgo mērķu sastāvs

Neskatoties uz to, ka daļa no personīgiem mērķiem netiks sasniegta, to sastāvs ir ļoti svarīgs, jo, kā bija minēts augstāk, tas var palīdzēt analizēt indivīda iekšējo stāvokli. Protams, tas ir ļoti individuāls, bet ir iespējams atrast kopējas iezīmes.

Roberts Emmons izdaliĶa personīgos mērķus 12 kategorijās (Kokonyei, Reinhardt, Pajkossy, Kiss & Demetrovics, 2008):

- Iegūšana/izvarīšanās (*approach-avoidance*). Šajā grupā ir iekļauti tie mērķi, kuros ietvarā indivīds grib kaut ko sasniegt un iegūt vai arī tieši otrādi, no kā izvairīties un atteikties, gan materiālā, gan nemateriālā līmenī. Piemēram, gribu mašīnu; grību kļūt par drosmīgāku cilvēku; negribu, lai es vairāk dzīvotu šajā vecajā mājā, vairs negribu būt tik slinks.
- Intrapersonālās/interpersonālās (*intrapersonal/interpersonal*). Šajā grupā iederas tās tieksmes, kas attiecās uz cilvēka iekšējo stāvokli vai attiecībām ar citiem cilvēkiem emocionālajā ziņā. Piemēram, palielināt savu pašparliecinātību (intrapersonālās); būt atklātākām sarunās ar cilvēkiem (interpersonālās).
- Sasniegumi (*achievement*). Protams, jebkuru mērķu īstenošana var tikt izskatīta kā sasniegums, bet šajā grupā ir iekļauti tie mērķi, kuru sasniegšana ir saistīta ar konkurenci, uzvaru, sniegumu. Piemēram, veiksmīgi izlaistītes no universitātes, būt veiksmīgākam savā darbā.
- Piederība (*affiliation*). Šeit ir iekļauti tie interpersonālie mērķi, kas ir tieši saistīti ar atzinības no citiem dabūšanu. Piemēram, nekad nebūt vientuļam; vairāk laika pavadīt ar draugiem.

- Intimitāte (*intimacy*). Šajā grupā arī ir iekļauti interpersonālie mērķi, taču to saturs ir vairāk saistīts ar pozitīvo attiecību veidiem: mīlestība, draudzība, kā arī tieši laimi un mieru, ko rada šāda veida attiecības. Šī tipe mērķu piemēri ir: harmoniskā ģimene, manu draugu un radu laime.
- Vara (*power*). Šajā grupā ir iekļauti tie mērķi, kas ir saistīti ar publisko uzmanību, ietekmi, citu cilvēku kontroli, piemēram, kļūt par autoritāti. Šī kategorija tiek izmantota jebkurā gadījumā, kad indivīda ricības nav prasītas. Piemēram, palīdzēt cilvēkam bez viņa lūguma.
- Personīga izaugsme un veselība (*personal growth and health*). Mērķi, kas ir saistīti ar sevis uzlabošanu, gan fizioloģiskajā, gan psiholoģiskajā zīnā: kļūt veselīgākam, neslimot, iemācīties kaut ko jauno. Kā arī tīri emocionāli būt labā stāvoklī: mazāk atrasties stresā, būt laimīgam.
- Sevis prezentēšana (*self-presentation*). Tie ir tie mērķi, kas ir saistīti ar sevis parādīšanu no labas puses un, tadējādi, ar sava tēla (nevis īsta sevis) uzturēšanas un uzlabošanas. Piemēram, izskatīties pārliecinātam, iespaidot citus.
- Autonomija (*autonomy*). Mērķi un vajadzības, kas ir saistītas ar savas neatkarības un autonomijas uzturēšanu. Piemēram, dzīvot atsevišķi no vecākiem, pelnīt pats savu naudu.
- Pašiznīcinošas/pretadaptējošas (*self-defeating/maladaptive*). Šajā grupā ir iekļauti tie mērķi, kas ir saistīti ar negribēšanu satīkties ar grūtībām un tās pārvarēt, piemēram, gribu, lai visi mani mīlētu tapat vien vai negribu nekad izjust neko slikto. Šīs grupas nosaukums ir tāds, jo jebkura cilvēka attīstība ir saistīta ar grūtību pārvarēšanu.
- Radīšana (*generativity*). Šajā grupā ir iekļauti visi mērķi, kas ir saistīti ar kaut kā jauna radīšanu, kas varētu palikt nākamajām paaudzēm. Tas var būt gan kaut kas materiālais: uzrakstīt jaunu grāmatu, uzņemt filmu; gan kaut kas intīms: uzskat ģimeni, radīt bērnu.
- Garīgums (*spirituality*). Tie ir visi mērķi, kas ir saistīti ar sakaru ar augstākiem spēkiem kā vien indivīds tos nesauktu: Dievs, kosmos, harmonija, karma, u.c. Piemēram, padziļināt manas attiecības ar Dievu, dzībot harmonijā ar dabu, būt taisnīgam.

Arī daži pētnieki izdala vēl divas iespējamās personīgo mērķu grupas (Kokonyei, Reinhardt, Pajkossy, Kiss & Demetrovics, 2008):

- Identitāte (*identity*). Tie ir visi mērķi, kas ir saistīti ar cilvēka individualitāti: pašattīstība, sevis izprašana, sevis integrācija sabiedrībā un otrādi, personīga autonomija. Piemēram, izzināt sevi vairāk, kontrolēt savas emocijas, u.c.
- Jautrība (*fun*). Ne viss, ko cilvēks dara, ir saistīts ar tik nozīmīgām lietām. Dažas aktivitātes pastāv vienkārši tāpēc, ka indivīdam ir garlaicīgi un viņš nezina ko darīt. Piemēram, aiziet pie draugiem, paspēlēt kaut ko, paskatīties filmu. Tādi mērķi ir apvienoti šajā kategorijā.

Protams, ne visi mērķi var tikt ļoti precīzi sadalīti šajās kategorijās, viens mērķis var piedēvēt divām vai pat vairākām grupām. Piemēram, personīgais mērķis: kļūt fiziski skaistākam pieder tādām kategorijām kā: iegūšana/izvairīšanās, sasniegumi, piederība (ja šī mērķa motivācija ir patikt cilvēkiem vairāk), personīga izaugsme un veselība, sevis prezetnēšana, identitāte.

1.5. Personīgo mērķu izmaiņas, indivīdam pieaugot

Kā jau bija minēts augstāk personīgiem mērķiem ir tendence mainīties cilvēkam pieaugot. Šīs izmaiņas arī tiks pētītas šajā darbā izglītība līmeņa kontekstā: jo pētījumā tiks salīdzinātas trīs grupas: skolēni, studenti un tie, kas saņema augstāko izglītību. Šis vecuma posms atbilst terminam jaunais pieaugušais (*emerging adulthood*). Tieši šajā vecumā indivīds sāk izzināt sevi, mēģināt saprast, ko darīt nākotnē un tāpēc tieši šajā vecumā personīgo mērķu uzstādīšana ir ļoti svarīgs process.

Ir vērojama cieša korelācija ar personīgo mērķu izmaiņām un to, ar kādam izmaiņam savā personīgajā dzīvē sastopas indivīds. Piemēram, ja cilvēks atrodas sava universitātes apmācības vidū, tad viņš ir gana drošs par savu tuvāko nākotni un nav tendēts mainīt savus personīgos mērķus. Bet, ja viņš ir tikko izlaidies no universitātes, tad viņa ārēja sistēma ir krasī izmainījusies, kas, savukārt, maina arī viņa personīgie mērķi (Roberts, O'Donell & Robins, 2004).

Arī var runāt par personīgo mērķu noturību saistību ar personības iezīmju noturību. Kā bija minēts augstāk, personīgie mērķi ir cieši saistīti ar cilvēka personību. Tāpēc, mainoties personībai mainās arī mērķi. Protams, cilvēks mainās katru dienu, bet viskrasāk tas notiek pusaudžu vecumā, kas daļēji sakrīt ar mūsu pētīto vecumu. Tāpēc var secināt to, ka tieši pusaudžu vecumā personīgie mērķi ir mazāk noturīgāki, nekā vēlākajās stadijās (Roberts, O'Donell & Robins, 2004).

Runājot par to, cik personīgie mērķi un to nemainīgums ietekmē indivīdu tālāko dzīvi ir vērts pieminēt, kas tas ir atkarīgs no personīgo mērķu satura. Piemēram, tie jaunie cilvēki,

kuri jau universitātes laikā uzstādīja mērķus, kas ir saistītas ar ģimeni un interpersonālajām attiecībām ar lielāko varbūtību tāš īstenoja, respektīvi, ātri un veiksmīgi dibināja ģimenes un uzsāka savu personīgo dzīvi.

Savukārt, tie mērķi, kas ir iekļauti sasniegumu kategorijā tika īstenoti neatkarīgi no tā cik ātri tie bija uzstādīti, cik noturīgi un cik nozīmīgi tie ir konkrētiem indivīdiem. To var izskaidrot ar to, ka sasniegumu kategorijas mērķi ir mazāk atkarīgi personīgi no indivīda, bet arī no ārējiem faktoriem. Runājot tieši par darba atrašanu, kas ir ļoti svarīgi studentiem, kuri pabeidz savas mācības, tas ir ļoti atkarīgs no ekonomiskās situācijas, darba pieprasījuma, veiksmes. Taču personīga dzīve ir atkarīga no cilvēka spējam un personības (Salmela-Aro, Aunola & Nurmi, 2007).

2. Orientācija uz nākotni

2.1. Orientācija uz nākotni

Orientācija uz nākotni ir kompleksais termins, kurš sevī ietver vairākus komponentus. Tādējādi, dažādos darbos šis temats tiek apskatīts no dažādam pusēm. Tomēr, var redzēt vairākas kopējas lietas (Seginer & Shoyer, 2012).

Pirmkārt, orientācija uz nākotni ir subjektīvais tēls, ko cilvēks redz attiecībā uz savu nākotni. Tā nav nākotnes pareģošana, tā ir drīzāk cilvēka cerības un bailes attiecīgi uz dažādiem notikumiem vai objektiem.

Otrkārt, kā tika uzrakstīts iepriekšējā rindkopā, orientācija uz nākotni nav abstrakti, bet ir tematiski, saistītie ar dažādiem konstruktiem, terminiem un tematu laukiem, piemēram, ģimene, karjera, pašrealizācija un tā tālāk.

Treškārt, orientācija uz nākotni ir veidota vairākos līmeņos, vienā vārdā sakot, tā ir multidimensionālā. Tas nozīmē, ne tikai to, ka orientācija uz nākotni ir komplicēta struktūra, bet arī to, ka visi šie konstrukti ir saistīti viens ar otru.

Pārsvarā psiholoģijā tiek izmantota trīs komponentu modelis. Tie komponenti ir: motivācija, kognīcija un uzvedība. Iegūta vai izdomāta motivācija maina mūsu apziņu un, tādējādi, kognitīvos un metakognitīvos procesus, kas, savukārt, tiešā veidā ietekmē mūsu uzvedību, kas mainās tā, lai sasniegtu mērķus, ko ir izveidojusi motivācija (Seginer & Shoyer, 2012).

Vairākas motivācijas teorijās ir rakstīts, ka motivācijas komponentu apzīmē trīs mainīgas: sagaidāmas dzīves sfēru vērtība (*the value of prospective life domains*); gaidas, kas attiecas uz subjektīvo varbūtību vai plāni būs izdarīti un mērķi būs sasniegti, kā arī sekojošais

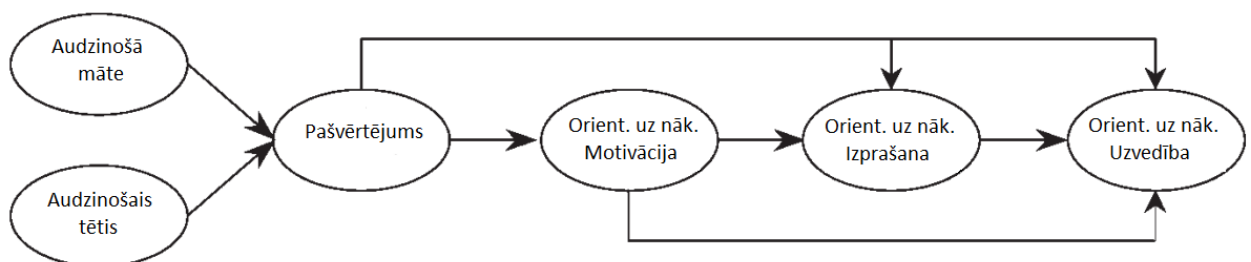
emocionālais tonis (*expectance pertaining to the subjective probability that hopes and plans will be materialized and the ensuing affective tone*) un iekšējas kontroles sajūta, ar ko indivīdi saprot atbildību par gaidu, plānu un mērķu realizāciju (*sense of internal control by which individuals assume responsibility for the materialization of prospective hopes and plans*). Respektīvi, ja indivīds ir pārliecināts par to ko un kā viņš grib izdarīt, tic, ka šo mērķu īstenošana ir reāla un ir gatavs uzņemties atbildību par mērķu realizāciju, viņa motivācija būs augstāka, nekā, ja kāda no šī komponenta nebūs.

Kognitīvajā sfērā pētnieku starpā ir divi pieņēmumi. Pirmais – domāšana par nākotni sastāv gan no cerībām un bailēm. Cerības ir pozitīvas gaidas no nākotnes, domas par to, ka izdomātie mērķi tiks sasniegti veiksmīgi. Bailes, savukārt, ir negatīvas gaidas no nākotnes, ka mērķi sasniegti nebūs, bet tieši otrādi, un laiks būs izterēts bez jebkādiem rezultātiem. Otrais pieņēmums ir, kā tas, uz ko vairāk koncentrējas cilvēki savās domās un motivācijās, kā arī, kas viņiem ir būtiskāk: cerības vai bailes ir atkarīgs no indivīda.

Uzvedība tiek raksturota ar divām mainīgām: izpēte (*exploration*) un saistība (*commitment*). Izpēte ir process, kurš apskatā vairākas iespējas nākotnē un, attiecinot tas un personīgām spējām un vērtībām, lai izsecinātu, vai šīs iespējas ir svarīgas cilvēkam un vai to vajadzētu ietvert orientācijā uz nākotni. Saistība ir spēja, cik stipri indivīds ir gatavs mēģināt sasniegt savus mērķus un realizēt plānus. Jo labāk strādā abas šīs spējas, jo lielāka ir varbūtība, ka mērķi tiks uzstādīti pareizi un indivīds spēs tos sasniegt (Seginer & Shoyer, 2012).

2.2. Orientācijas uz nākotni rašanās

Protams, ka orientācija uz nākotni nav atkarīga tikai no vecuma, tāpēc loģiski būtu uzdot jautājumu, ka indivīdiem rodas orientācija uz nākotni, no kā ir atkarīga un kāpēc pat viena vecuma cilvēkiem šis konstrukts realizējas dažādi. Viens no populārākiem orientācijas uz nākotni modeļiem ir piecu soļu modelis (*five-step model*).

Zīmējums 2. Teorētiskais piecu soļu modelis starp saņemtu audzināšanu un orientāciju uz nākotni. (Orient. uz nāk. Motivācija = Orientācija uz nākotni/Motivācijas komponents; Orient.

uz nāk. Izprašana = Orientācija uz nākotni/Izprašanas reprezentācijas komponents; Orient. uz nāk. Uzvedība = Orientācija uz nākotni/Uzvedības komponents) (Seginer, Vermulst & Shoyer, 2004).

Šis modelis rada, ka viss sākas no vecāku audzināšanas, gan mātei, gan tēvam, ir sava ietekme, kas var sakrist, bet var arī nesakrist. Tas, savukārt, maina indivīda pašvērtējumu. No tā, kā cilvēks sevi uztver ir atkarīgs tas, kas motivēs cilvēku attīstīties, mainīties un vispār darboties (*future orientation motivation*); kā arī vispār viņa nākotnes izprašanu (*future orientation cognition*) un tas viss kopā arī pilnīgi ietekmēs viņa uzvedību (*future orientation behaviour*) (Seginer, Vermulst & Shoyer, 2004).

Tālāk katrs no punktiem tiks apskatīts atsevišķi.

- Autonomi-akceptēta audzināšana (*autonomous-accepting parenting*). Iepriekšējos pētījumos tā tika pētīta divos veidos. Pirmais veids: vecāku rīcības novērošana kvaziekperimentālajos apstākļos. Otrais veids: pusaudžiem pašiem saņemta un apstrādāta. Abi veidi rāda pozitīvo korelāciju starp autonomi-akceptētu audzināšanu un: pašvērtējumu, pašattīstību, psiholoģisko attīstību un savas identitātes izzināšanu. Arī tika atrasta saistība starp autonomi-akceptētu audzināšanu un orientāciju uz nākotni. Taču šī saistība ir netieša un vairāk saistīta ar pašvērtējumu un iemācītām vērtībām. Piemēram, ģimenēs, kur pusaudžiem bija zems autonomijas līmenis, tie pusaudži, sava nākotnes perspektīvā mazāk uzmanības pievirza izaugšanai (morālā ziņā).
- Pašvērtējums (*self-evaluation*). Pēc būtības tā ir paštēla (kas var neatbilst, un visticamāk arī neatbilst, objektīvai patiesībai) vērtējums. Ir novērots, ka, jo vecāks kļūst bērns, jo vairāk viņa darbība tiek vadīta ar pašvērtējumu, nevis ar tiešu vecāku audzināšanu. Taču, tieši vecāku, kā arī tuvāko draugu un paziņu, reakcija uz indivīda darbībām arī maina cilvēka pašvērtējumu, tātad šis sakars paliek, kaut arī netiešā veidā. Globāli, termins pašvērtējums var tikt izdalīt divās daļās: pašcieņa (*self-esteem*) un pašdarbība (*self-agency*).
 - Pašcieņa. Pēc būtības, pašcieņai ir divas svarīgākas funkcijas: nodrošināt pašgandarījuma sajūtu par sevi un savām rīcībām un veidot vairākas uzvedības paternus, lai šo gandarījumu saglabātu un palielinātu.
 - Pašdarbība. Šis konstrukts atbilst tieši indivīda spējai būt atbildīgam, kontrolēt sevi un savas rīcības. Arī tas sevī iekļauj spēju atzīt savas rīcības, emocijas un domas kā savas personības darbības.

- Orientācija uz nākotni. Tā sastāv no trīm daļām, par katru no kurām jau tika sīkāk rakstīts iepriekšējā nodaļā.
 - Motivācija (*future orientation motivation*).
 - Izprašana (*future orientation cognition*).
 - Uzvedība (*future orientation behaviour*).

Protams, ir arī vairāki citi orientācijas uz nākotni

PRAKTISKĀ DAĻA

1. Metode

Savā praktiskā daļā es pielietoju anketēšanas metodi. Respondentus anketēšanai es atradu gan klatienē, gan virtuāli. Respondenti tika bridināti par to, ka šie dati tiks izmantoti bakalaura darbā, kā arī par to, ka dati ir anonīmi un būs izmantoti tikai apkopotā veidā. Klatienes respondenti tika atrasti manu draugu un paziņu starpā, virtuāla anketa tika dota izmantojot Google Drive instrumentāriju un tika izplatīta izmantojot Facebook sociālo tīklu. Anketa sastāvēja no divām daļām: demogrāfiskie jautājumi un A. Koļesova izstrādātā metode personīgo mērķu novērtējumam (Kolesovs, 2015). Datu apkopošanai es izmantoju Microsoft Excel 2010 programmu, datu analīzei es izmantoju IBM SPSS Statistics 20 programmu.

Demogrāfisko jautājumu daļā tika uzdoti jautājumi par respondentu vecumu, dzimumu, nodarbošanos, dzīvesvietu, esošo izglītību, ģimenes stāvokli, ienākumiem, etnisko grupu un dzimto valodu.

A. Koļesova izstrādātā metode personīgo mērķu novērtējumam (Kolesovs, 2015) sastāv no 45 izteikumiem, taču es savā darbā izmantoju tikai tos 11, kas ir saistīti ar respondentu tuvākiem un attālinātiem personīgiem mērķiem, kā arī ar galveno dzīves mērķi. Piemēram, „Vai Jūs esat noteikuši savus personīgos mērķus?” vai „Cik lielā mērā Jūsu tuvākie mērķi ir saistīti ar sekojošām jomām?”. Katram izteikumam vai izteikuma daļai (piemēram, katrai no jomām) vajadzēja izvēlēties vienu no septiņiem variantiem, kas izrādītu piekrišanu vai nepiekrišanu šim izteikumam no „pilnīgi piekritu” līdz „pilnīgi nepiekritu”. Katra atbilde vērtējas punktu skalā no 0 līdz 6, vai no 1 līdz 7, vai no -3 līdz 3.

Kopā anketēšana piedalījās 90 cilvēki. No tiem 34 ir vīrieši un 56 ir sievietes. Vidējais respondentu vecums ir 20,(3) gadi (minimālais vecums – 15 gadi; maksimālais vecums – 30 gadi). Iegūtas izglītības ziņā 27 respondenti ir skolēni, 30 – studenti un 33 jau saņēma augstāko izglītību un tagad strādā. Dzimumsadalījums pa izglītības līmeņiem ir apmēram vienāds. Skolēnu vidū – 11 vīrieši un 16 sievietes (40,74% - 59,26%); studentu vidū – 11 vīrieši un 19 sievietes (36,67% - 63,33%); absolventu vidū – 12 vīrieši un 21 sieviete (36,36% - 63,64%). Visi 90 respondenti patlaban dzīvo Rīgā, kas atbilst šī darba jautājumam. Tikai viens no 90 respondentiem ir precējies, arī tas ir vienīgais respondents, kam ir bērni. Etniskas piederības ziņā 67 (12,44%) pieder krievu tautībai; 12 respondenti (13,33%) pieder latviešu tautībai; 5 respondenti (5,56%) pieder poļu tautībai; 2 (2,22%) respondenti pieder ebreju tautībai; pa vienam respondentam (1,11%) pieder baltkrievu un armēņu nacionalitātēm. Divi (2,22%) respondenti nespēja viennozīmīgi noteikt savu etnisko piederību identificējot sevi kā

internacionālās tautības pārstāvis. Taču dzimtas valodas ziņā sadale ir citāda: 80 respondenti (88,89%) kā savu dzimto valodu atzīmē krievu valodu; 8 respondenti (8.89%) – latviešu valodu un pa vienam (1,11%) respondentam kā savu dzimto valodu atzīmēja poļu un armēņu valodas.

Šī darbā tika pētīta izglītības ietekme uz personīgiem mērķiem. Izmantotie personīgo mērķu konstrukti ir: izglītība, darbs, ģimene (šajā gadījumā tiek domāta pašveidota ģimene: sieva/vīrs un bērni), sociālais tīkls (tētis, mamma, citi radi, draugi, kolēģi) un „Es” joma (*Self-related goals*) (atpūta, nauda, pašrealizācija).

Kopējais anketas ticamības koeficients ir 0,872, kas ir augstāks par 0,70, kas nozīmē, ka anketā iegūtie dati ir ticami un var tikt izmantoti.

Datu sadalījums atbilst normālājam, kas nozīmē, ka ir iespējams izmantot tas statistikas metodes, kas tika pielietotas.

2. Rezultāti

Lai atbildētu uz pētījuma jautājumu par to, vai pastāv statistiski nozīmīga atšķirība starp dažādiem izglītības līmeņiem personīgo mērķu kontekstā tika izmantota ANOVA dispersijas analīze.

1.tabula. ANOVA dispersijas analīze, meklējot korelāciju starp skolēnu, studentu un absolventu personīgo mērķu svarīgumu.

Testa mainīgie lielumi	Skolēni (n=27)		Studenti (n=30)		Absolventi (n=33)		F
	M	SD	M	SD	M	SD	
Izglītība	9,70 ^a	1,64	10,13 ^a	1,96	8,42 ^b	3,18	4,31
Darbs	8,67 ^a	2,02	9,80 ^b	2,20	10,24 ^b	2,00	4,44
Ģimene	5,02 ^a	2,59	5,88 ^{a,b}	3,09	6,68 ^b	2,58	2,70
Sociālais tīks	7,20	1,83	7,73	3,02	7,76	2,24	0,47
„Es” joma	8,38	2,16	8,51	2,20	8,47	2,23	0,03

Piezīme: Katrā rindā tie aritmētiskie vidējie, kam ir atšķirīgs augšraksta burts, statistiski nozīmīgi atšķiras saskaņā ar LSD Post hoc testa rezultātiem ($p < 0,05$).

Analizējot iegūtus datus (1. tabula) var secināt vairākas lietas. Pirmkārt, skolēniem un studentiem izglītība ir svarīgāka, nekā absolventiem. Tas ir viegli izskaidrojams ar to faktu, ka absolventi jau pabeidza skolu un universitāti un jau strādā, tādējādi, viņi jau dabūja visu viņiem nepieciešamo izglītību. Protams, izglītoties var visu dzīvi, bet absolventiem tas nav aktuāls. Otrkārt, absolventiem un studentiem darbs ir svarīgāks, nekā skolēniem. Skolēni pārsvarā nestrādā, jo viņus vēl apgādā vecāki. Tāpēc skolēniem nav aktuāli aprūpēt sevi pašiem, pelnīt naudu. Tādējādi skolēniem darbs statistiski nav tik aktuāls nekā studentiem un absolventiem. Treškārt, absolventiem ģimene ir svarīgāka, nekā skolēniem. Kaut arī Latvijas Republikas likums atļauj precēties no 16 gadu vecuma, taču vidējais vecums, kad cilvēki iestājas laulībā pirmo reizi ir 28,5 gadi vīriešiem un 26,9 gadi sievietēm. Kas nozīmē, ka pārsvarā skolēniem (kuru vecums ir 15-19 gadi) ģimenes radīšana nav aktuāla. Bet, protams, tā būs aktuāla cilvēkiem, kuri jau pabeidza visas mācību iestādes un jau kļuvuši par ekonomiski neatkarīgiem.

2.tabula. Pirsona koeficients, meklējot korelācijas starp dažādiem personīgo mērķu konstruktiem un vecumam visu respondentu vidū (n=90).

Mainīgie lielumi	1	2	3	4	5	6
1. Vecums	--					
2. Izglītība	-0,37**	--				
3. Darbs	0,18	0,18	--			
4. Ģimene	0,19	-0,19	0,20	--		
5. Sociālais tīkls	0,03	0,15	0,16	0,26*	--	
6. „Es” joma	0,02	0,12	0,45**	0,30**	0,54**	--

*- $p < 0,05$

** - $p < 0,01$

Analizējot iegūtus datus (2. tabula) var secināt vairākas lietas. Pirmkārt, vecums negatīvi korelē ar izglītībasvarīgumu personīgo mērķu kontekstā. Tas arī būtu izskaidrojums līdzīgi tam, ka ir skaidrota izglītības svarīguma negatīva korelācija ar jau dabūtu izglītību. Jo vecāks ir cilvēks, jo lielāka ir varbūtība, ka viņš jau saņēma visu viņam vajadzīgo izglītību, tādējādi vajadzība tajā atkrīt. Otrkārt, visiem respondentiem „Es” joma pozitīvi korelē ar darbu, ģimeni un sociālo tīklu; ģimene pozitīvi korelē ar sociālo tīklu. „Es” jomas pozitīvu korelāciju ar darbu, ģimeni un sociālo tīklu var izskaidrot no divām pusēm. Pirmkārt, jo labāk attīstīta ir cilvēka „Es” joma, jo lielāka varbūtība ir, ka viņš spēj dabūt labu darbu, ģimeni, draugus, tiem cilvēkiem, kuriem šī attīstība nav tik liela, viņiem arī vajadzība pēc pašrealizācijas darbā vai sociālā ziņā nav aktuāla. No otras puses, ja cilvēkam ir vēlme atrast darbu un ģimeni, viņam ir labs sociālais tīkls, tas nozīmē, ka viņš pats sevi attīstā, vai arī jau bija personīgi attīstīts.

Analizējot iegūtus datus (3. tabula) var secināt sekojošo. Skolēniem izglītība pozitīvi negatīvi korelē ar ģimeni un darbs pozitīvi korelē ar „Es” jomu. Izglītības negatīva korelācija ar ģimeni visticāmāk nav saistīta viena ar otru. Vienkārši skolēniem tīri vecuma dēļ izglītība ir aktuāla un ģimenes veidošana – nē. Darba pozitīvo korelāciju ar „Es” jomu arī var skaidrot divējādi. No vienas puses, darbs ir stiprs katalizators personīgai attīstībai. No otras, varbūt tieši personīgas izaugsmes dēļ skolēnam vajag vairāk izaicinājumu, ko viņš arī atrod darbā.

3.tabula. Pirsona koeficients, meklējot korelācijas starp dažādiem personīgo mērķu konstruktiem skolēnu vidū (n=27).

Mainīgie lielumi	1	2	3	4	5
1. Izglītība	--				
2. Darbs	0,11	--			
3. Ģimene	-0,45*	0,23	--		
4. Sociālais tīkls	0,43	0,25	0,10	--	
5. „Es” joma	0,13	0,58**	0,16	0,47*	--

*- $p < 0.05$

** - $p < 0.01$

Analizējot iegūtus datus (4. tabula) var secināt sekojošo. Studentiem „Es” joma pozitīvi korelē ar ģimeni un sociālo tīklu. „Es” jomas un ģimenes, kā arī „Es” jomas un sociālā tīkla korelāciju var izskaidrot ar to, ka tikai pieņemami psiholoģiski pieaudzis cilvēks sak domāt par ģimenes radīšanu vai sociālā tīkla veidošanu un palielināšanu. No otras puses, tas cilvēks, kurš grib labu ģimeni un uzticīgus draugus, visticamāk pats centīsies augt personīgi.

4.tabula. Pirsona koeficients, meklējot korelācijas starp dažādiem personīgo mērķu konstruktiem studentu vidū (n=30).

Mainīgie lielumi	1	2	3	4	5
1. Izglītība	--				
2. Darbs	-0,06	--			
3. Ģimene	-0,13	0,18	--		
4. Sociālais tīkls	0,22	0,14	0,28	--	
5. „Es” joma	0,23	0,25	0,52**	0,63**	--

** - $p < 0.01$

Analizējot iegūtus datus (5. tabula) var secināt sekojošo. Absolventiem darbs pozitīvi korelē ar izglītību, sociālo tīklu un „Es” jomu; sociālais tīkls pozitīvi korelē ar „Es” jomu. Darba pozitīva korelācija ar izglītību ir acīmredzama. Ja cilvēks ir gatavs apgūt jaunas zināšanas, tad arī darbu viņš dabūs interesantāko un labāku. No otras puses, ja viņš uzsāk darbu, kas pieprasa jaunas zināšanas, viņš gribēs pārizglīties. Arī absolventiem darba ilgums ir lielāks, nekā studentiem, tāpēc kolēģi kļūst par svarīgu dzīves daļu, kas izskaidro

palielināto sociālā tīkla svarīgumu. Un, protams, darbs stipri korelē ar „Es” jomu, jo tas dod jaunās zināšanas un iemaņas, kas attīsta personību. Tas arī izskaidro sociālā tīkla un „Es” jomas korelāciju, jo kolēģi dod jaunas zināšanas un domas.

5.tabula. Pirsona koeficients, meklējot korelācijas starp dažādiem personīgo mērķu konstruktiem absolventu vidū (n=33).

Mainīgie lielumi	1	2	3	4	5
1. Izglītība	--				
2. Darbs	-0,518**	--			
3. Ģimene	-0,054	0,021	--		
4. Sociālais tīkls	0,096	0,435*	0,304	--	
5. „Es” joma	0,067	0,583**	0,197	0,507**	--

*- $p < 0.05$

** - $p < 0.01$

Acīmredzams, ka šie skaidrojumi, kaut arī ir visnotaļ ticami, šī darbā ietvaros nav pierādami. Taču, tie ir iespējami skaidrojumi, kāpēc šīs korelācijas pastāv vai nepastāv. Sīkākam analīzai varētu uzrakstīt vēl vairākus darbus, kas būs veltīti šim tematam.

DISKUSIJA

Iepriekšējo pētījumu kontekstā, iegūtie rezultāti liekas pilnīgi loģiski. Skolēniem un studentiem izglītība ir svarīgāka, neka absolventiem, toties absolventiem daudz svarīgākas ir ar ģimeni saistīti personīgie mērķi. Arī savstarpējas korelācijas skan loģiskās. Visur „Es” joma pozitīvi korelē ar sociālo tīklu un ar ģimeni/darbu, atkarīgi no tā, kād izglītības grupa tiek apskatīta.

Tāpēc iegūtie rezultāti saskan ar iepriekšējo pētījumu rezultātiem, protams, tieši šāda veida pētījums netika īstenots Latvijā, tā arī ir šī darba novitāte. Tāpēc var uzskatīt, ka šajā aspektā Latvijas iedzīvotāji krasi neatšķiras no Eiropas un Ziemeļamerikas pārstāvjiem.

Taču šim pētījumam ir vairāki ierobežojumi, kurus ir vērts pieminēt, lai izprastu, ka šie rezultāti ir prelimināri.

Pirmkārt, respondentu izlase bija diezgan neliela: tikai 90 cilvēki, apmēram, pa 30 pārstāvji katrā izglītības līmenī. Acīmredzams, ka ar šo cilvēku daudzumu nepietiek, lai veiktu ļoti precīzu un vispārējo populācijas izpēti. Tāpēc, kaut gan iegūtie rezultāti ir ticami, mēs nevaram būt pārliecināti, ka šie rezultāti ir pareizi, spriežot pēc pētīto grupu lieluma. Tas arī izskaidro, kāpēc aprēķinātais Fišera koeficients nepārsniedz kritisko Fišera koeficienta lielumu.

Otrkārt, respondenti pārsvarā visi pazīst mani personīgi. Tas nozīmē, ka viņus apvieno kaut kādas noteiktas īpašības, kas, savukārt, nozīmē, ka viņiem piemīt līdzīgas īpašības: piemēram, viņi visi pieder apmēram vienam ekonomiski-sociālām slānim. Arī, lielākoties, mani respondenti piederēja krievu etnicitātei, kaut arī visi ir dzimuši Latvijā. Tas viss nevar neietekmēt iegūtus rezultātus.

Treškārt, izmantota metode ir diezgan jauna, tāpēc vēl netika pietiekami pārbaudīta. Tāpēc mēs nevaram būt pārliecināti, ka šī aptauja var tikt izmantota, lai iegūtu ticamus un īstus rezultātus, pētot cilvēku personīgo mērķu izvēli.

Tāpēc, ja kāds velēsies turpināt pētīt šo tematu, nakāmajos pētījumos jaatrod lielāko respondentu grupu. Arī būtu svarīgi, lai etniskais un dzimumu sadalījums šajā grupā būtu apmēram līdzīgs tam sadalījumam, ko var novērot Latvijas iedzīvotāju starpā.

Protams, šis pētījums neatbildēja uz visiem jautājumiem, kas ir saistīti ar personīgo mērķu izvēli saistību ar izglītību un vecumu. Tāpēc būtu ieteicams veikt vēl pētījumus uz līdzīgo tematu. Tie varētu būt kvalitatīvie pētījumi, lai izprastu ne tikai kādas izmaiņas notiek personīgo mērķu izvēle, bet arī – kāpēc tās notiek, jo tie skaidrojumi, kas ir piedāvāti šajā darbā var atbilst, bet var arī neatbilst īstenībai.

Arī būtu interesanti izpētīt šo jautājumu, uzņemot longitūdinālo pētījumu, lai izmaiņas, ko var novērot, notiktu ar vieniem un tiem pašiem cilvēkiem, Tas dos precizāku skatījumu uz šīm izmaiņām.

Pētījumā iegūtie rezultāti liecina par to, ka personīgo mērķu izvēle tiešām mainās, cilvēkam pieaugot un iegūstot jaunu izglītību. Arī var vērot noteiktas korelācijas starp dažādiem personīgo mērķu konstruktiem. Taču, kaut arī, iegūtie rezultāti ir ticami, to var izskaidrot ar dažādiem pētījuma ierobežojumiem. Tāpēc būtu ieteicams veikt jaunus pētījumus, kuri, gan pārbaudīs šajā pētījumā iegūtos rezultātus, gan mēģinās šos rezultātus kvalitatīvi izskaidrot.

SECINĀJUMI

Šī pētījuma mērķis bija izpētīt personīgo mērķu īpašības atkarīgi no vecuma un iegūtas izglītības. Šis mērķis tika sasniegts, tika iegūti sekojoši rezultāti: skolēniem un studentiem izglītība ir svarīgāka, nekā absolventiem; absolventiem un studentiem darbs ir svarīgāks, nekā skolēniem; absolventiem ģimene ir svarīgāka, nekā skolēniem; visiem respondentiem vecums negatīvi korelē ar izglītības svarīgumu personīgo mērķu kontekstā; visiem respondentiem „Es” joma pozitīvi korelē ar darbu, ģimeni un sociālo tīklu; visiem respondentiem ģimene pozitīvi korelē ar sociālo tīklu; skolēniem izglītība pozitīvi negatīvi korelē ar ģimeni un darbs pozitīvi korelē ar „Es” jomu; studentiem „Es” joma pozitīvi korelē ar ģimeni un sociālo tīklu; absolventiem darbs pozitīvi korelē ar izglītību, sociālo tīklu un „Es” jomu; sociālais tīkls pozitīvi korelē ar „Es” jomu.

Šie rezultāti skan ticami un sakrīt ar iepriekšējiem pētījumiem. Taču šim darbam pastāv vairāki ierobežojumi, tāpēc šos rezultātus ir vērts parbaudīt, kā arī izskaidrot kāpēc šādi rezultāti ir vērojami, jo skaidrojumi, kas ir doti šajā darbā ir tīri analitiski.

IZMANTOTAS LITERATŪRAS SARAKSTS

1. Dickson, J. M., & Moberly, N. J. (2013). Reduced Specificity of Personal Goals and Explanations for Goal Attainment in Major Depression. *PLoS ONE*, 8 (5), 1-7.
2. Emmons, R. (2005). Striving for the Sacred: personal Goals, Life Meaning, and Religion. *Journal of Social Issues*, 61 (4), 731-745.
3. Kokonyei, G., Reinhardt, M., Pajkossy, P., Kiss, B., & Demetrovics, Z. (2008). Characteristics of Personal Strivings and their Relationship with Life Satisfaction. *Cognition, Brain & Behavior*, 12 (4), 409-433.
4. Kolesovs, A. (2015). Prediction of distant educational goals by goals in other domains and perceived contextual opportunities. In Lubkina, V. & Usca, S. (Eds.), *Proceedings of the International Scientific Conference "Society, Integration, Education": Vol. 4. Lifelong Learning and Information Technologies in Education*, 40-47.
5. Marttinen, E., & Salmela-Aro, K. (2012). Personal Goal Orientation and Subjective Well-being of Adolescents. *Japanese Psychological Research*, 54 (3), 263-273.
6. Nurmi, J.-E., Pulliainen, H., & Salmela-Aro, K. (1992). Age Differences in Adults' Control Beliefs Related to Life Goals and Concerns. *Psychology and Aging*, 7(2), 194-196.
7. Roberts, B., O'Donnell, M. & Robins, R. (2004). Goal and Personality Trait Development in Emerging Adulthood. *Journal of Personality and Social Psychology*, 87 (4), 541-550.
8. Salmela-Aro, K., Aunola, K., & Nurmi, J.-E. (2007). Personal Goals During Emerging Adulthood: A 10-Year Follow Up. *Journal of Adolescent Research*, 22, 690-715.
9. Salmela-Aro, K., & Nurmi, J.-E. (1997). Goal Contents, Well-being, and Life Context During Transition to University: A Longitudinal Study. *International Journal of Behavioral Development*, 20 (3), 471-491.
10. Seginer, R., & Shoyer, S. (2012). How mothers affect adolescents' future orientation: A two-source analysis. *Japanese Psychological Research*, 54 (3), 310-320.
11. Seginer, R., Vermulst, A., & Shoyer, S. (2004). The indirect link between perceived parenting and adolescent future orientation: A multiple-step model. *International Journal of Behavioral Development*, 28 (4), 365-378.
12. Scholtens, S., Rydell, A.-M., & Yang-Wallentin, F. (2013) ADHD symptoms, academic achievement, self-perception of academic competence and future orientation: A longitudinal study. *Scandinavian Journal of Psychology*, 54, 205-212.

13. Steinberg, L., Graham, S., O'Brien, L., Woolard, J., Cauffman, E., & Banich, M. (2009) Age Differences in Future Orientation and Delay Discounting. *Child Development, 80 (1)*, 28-44.